

МІЖ ІМПЕРАТИВАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРИНЦИПАМИ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ДІЯЛЬНІСТЬ РОЗВІДУВАЛЬНИХ ОРГАНІВ РУМУНІЇ ПІД ЧАС ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2024 Р.

BETWEEN THE IMPERATIVES OF NATIONAL SECURITY AND THE PRINCIPLES OF ELECTORAL DEMOCRACY: THE ACTIVITIES OF ROMANIAN INTELLIGENCE AGENCIES DURING THE 2024 PRESIDENTIAL ELECTION

Вовк С.О.,

orcid.org/0000-0002-6171-4782

доктор політичних наук, професор,

професор кафедри політології і міжнародних відносин

Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Меженська О.В.,

orcid.org/0000-0002-1053-5020

кандидат політичних наук,

доцент кафедри політології і міжнародних відносин

Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Журба І.В.,

orcid.org/0000-0002-3067-2380

доктор філософії з політології (PhD),

старший викладач кафедри політології і міжнародних відносин

Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

У статті автори досліджують діяльність розвідувальних органів Румунії під час президентських виборів 2024 р. у контексті співвідношення імперативів національної безпеки та принципів електоральної демократії. Актуальність дослідження зумовлена трансформацією характеру загроз виборчим процесам в умовах цифровізації політичної комунікації, поширення соціальних мереж, алгоритмічного просування контенту, прихованого фінансування політичної реклами та використання скоординованих інформаційних кампаній. Наголошено, що сучасна виборча безпека охоплює не лише фізичний захист учасників виборчого процесу й інституційну стійкість виборчої інфраструктури, а й захист інформаційного середовища від зовнішнього втручання, маніпулятивного впливу та непередбачуваних технологій формування електоральних уподобань. Метою статті є з'ясування того, яким чином імперативи національної безпеки були реалізовані в діяльності румунських розвідувальних органів під час захисту виборчого процесу від зовнішнього втручання і збереження його легітимності і демократичного характеру.

Автори акцентували, що розсекречення розвідувальних матеріалів перетворило румунські спецслужби з непублічних постачальників інформації для органів державної влади на суб'єктів стратегічної комунікації. У статті обґрунтовано, що діяльність органів розвідки Румунії під час виборчої кризи мала подвійний характер. З одного боку, вона сприяла ранньому виявленню інформаційних операцій, захисту політичного суверенітету та приверненню уваги європейських інституцій до системних ризиків, пов'язаних із діяльністю цифрових платформ. З іншого боку, використання розвідувальних матеріалів як підстави для скасування результатів голосування створило ризики надмірної сек'юритизації політичної конкуренції та політичної інструменталізації спеціальних служб. Зроблено висновок, що легітимна модель захисту виборів повинна передбачати чітке нормативне розмежування повноважень розвідувальних органів, виборчих інституцій і судів, парламентський та громадський контроль, своєчасне розсекречення суспільно значущої інформації, перевірюваність доказів і дотримання принципу пропорційності.

Ключові слова: національна безпека, президентські вибори, Румунія, органи розвідки, публічність органів розвідки, гібридні загрози, іноземне втручання, демократичний контроль, соціальні мережі, стратегічна комунікація.

The article examines the activities of Romanian intelligence agencies during the 2024 presidential election in the context of the relationship between national security imperatives and the principles of electoral democracy. The relevance of the study is determined by the transformation of threats to electoral processes under the conditions of the digitalisation of political communication, the growing influence of social media, algorithmic content amplification, the covert financing of political advertising, and the use of coordinated information campaigns. The authors emphasise that contemporary electoral security encompasses not only the physical protection of participants in the electoral process and the institutional resilience of electoral infrastructure, but also the safeguarding of the information environment against foreign interference, manipulative influence, and non-transparent technologies used to shape electoral preferences. The purpose of the article

is to identify the specific features of implementing national security imperatives in the activities of Romanian intelligence agencies aimed at protecting the presidential election from foreign interference, as well as to determine the permissible limits of intelligence involvement in ensuring the legitimacy and democratic character of the electoral process.

The authors highlight that the declassification of intelligence materials transformed Romanian intelligence services from non-public providers of information to state authorities into actors of strategic communication. The article argues that the activities of Romanian intelligence agencies during the electoral crisis were characterised by a dual nature. On the one hand, they contributed to the early detection of information operations, the protection of political sovereignty, and the increased attention of European institutions to the systemic risks associated with the operation of digital platforms. On the other hand, the use of intelligence materials as grounds for annulling the election results created risks of the excessive securitisation of political competition and the political instrumentalisation of intelligence services. The study concludes that a legitimate model of electoral protection should provide for a clear legal and institutional delimitation of the powers of intelligence agencies, electoral institutions, and courts; effective parliamentary and public oversight; the timely declassification of information of significant public interest; the verifiability of evidence; and strict adherence to the principle of proportionality.

Key words: national security, presidential elections, Romania, intelligence agencies, public visibility of intelligence agencies, hybrid threats, foreign interference, democratic oversight, social media, strategic communication.

Постановка проблеми. Президентські вибори в Румунії 2024 р. стали одним із прикладів зіткнення двох засад функціонування демократичної держави: захисту від зовнішнього втручання та забезпечення непорушності народного волевиявлення. Виборча криза в Румунії продемонструвала, що в умовах цифровізації політичної комунікації діяльність розвідувальних і контррозвідувальних вже не може обмежуватися охороною виборчої інфраструктури від кібератак, а потребує моніторингу інформаційних операцій, прихованого фінансування політичної реклами, координованої поведінки в соціальних мережах, використання алгоритмів цифрових платформ та можливого впливу іноземних суб'єктів на формування політичних уподобань громадян. Але, зміщення фокусу діяльності органів розвідки у виборчому процесі окреслює етичну дилему: захищаючи демократію від маніпулятивного впливу, держава не повинна перетворювати структури національної безпеки, зокрема розвідувальні органи, на самостійних учасників політичного процесу або витіснити розвідувальними оцінками відкриту судову процедуру.

Все окреслене вище, є актуальним для України у перспективі проведення повоеєних виборів, коли потрібно буде забезпечити стійкість виборчої інфраструктури, прозорість політичної реклами і захист українських громадян від маніпулятивних кампаній. Досвід Румунії дозволить Україні врахувати і переваги оперативного виявлення гібридних загроз, і ризики надмірного втручання органів розвідки у процес волевиявлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Опрацювання наукового доробку щодо співвідношення національної безпеки і виборчого процесу в умовах інформаційного втручання, кібератак і технологій прихованого впливу на вибір електорату ілюструє формування міждисциплінарного підходу до цієї проблеми. Безпосередньо аналіз президентських виборів в Румунії 2024 р. представлено декількома напрямками джерел та наукових публікацій: 1) офіційні документи орга-

нів розвідки Румунії, у яких зафіксовані характер і масштаби загроз під час виборчого процесу [1; 2], рішення Конституційного суду Румунії та документи європейських інституцій, зокрема Веціанської комісії; 2) дослідження, присвячені ролі соціальних мереж і цифрових технологій у трансформації політичної конкуренції, які акцентують увагу на проблемі прозорості соціальних мереж, зокрема TikTok, та здатності комунікаційних платформ забезпечувати швидке поширення полярних повідомлень поза межами традиційного політичного контролю; 3) наукові праці, які розкривають вірусність політичного контенту, алгоритмічне посилення повідомлень в соціальних мережах, емоційну тональність політичного дискурсу на зростання впливу маргінальних політичних акторів (А. Ністор [3], Е. Гросс і Т. Шульца [4]); 4) статті, які розглядають правові й технологічні проблеми доступу до внутрішніх даних великих онлайн-платформ у межах реалізації Акта про цифрові послуги та наголошують, що незалежне оцінювання втручання, прихованої реклами й платформних маніпуляцій потребує доступу до інформації про алгоритмічні рекомендації, рекламні платежі, мережеву координацію та поведінку облікових записів. (К. Гоанта, С. Заннетту, Р. Каушал, Я. ван де Керкгоф, Т. Берталья, Т. Аннабелл, Х. Гуй, Г. Спанакіс та А. Ямнічі [5], Болгарсько-румунська обсерваторія цифрових медіа [6]); 5) емпіричні розробки, які показують, що ефективність зовнішнього втручання визначається здатністю активізувати страх, обурення, недовіру до еліт та почуття національної винятковості (Л. Сабо, С. Бейдер [7], М. Джонс [8]).

Отже, попри значну кількість публікацій **недостатньо дослідженням** є аналіз як спрацювали імперативи національної безпеки щодо забезпечення об'єктивності, легітимності та демократичного характеру президентських виборів.

Метою статті є з'ясування того, яким чином імперативи національної безпеки були реалізовані в діяльності румунських органів розвідки під час

захисту виборчого процесу від зовнішнього втручання і збереження його легітимності і демократичного характеру.

Виклад основного матеріалу дослідження. У широкому розумінні безпека виборчого процесу сьогодні розглядається як правило трьох рівнів: «...фізична безпека виборців, кандидатів, членів виборчих комісій та спостерігачів, що передбачає можливість безперешкодного доступу до виборчих дільниць без загрози життю; ...інституційна безпека виборчої інфраструктури, зокрема захищеність приміщень для голосування, збереження виборчої документації та стабільність роботи виборчих органів; ...інформаційна та кібербезпека виборів, зважаючи на ризики втручання у виборчі системи та маніпуляції громадською думкою» [9, с. 119]. Дійсно, безпека не може обмежуватися недопущенням фальсифікації бюлетенів, порушенням процедури голосування, незаконним втручанням у роботу виборчих комісій або зміною результатів підрахунку голосів, оскільки у сучасному цифровому середовищі втручання може відбуватися значно раніше, ще на етапі формування політичних вподобань чи переконань. За технологіями останнє реалізується шляхом штучного підвищення видимості певного кандидата засобами маскування політичної реклами під органічний контент, використання мереж неавтентичних облікових записів, мікротаргетинг, залучення інфлюенсерів без належного маркування оплаченої агітації та експлуатацію алгоритмів рекомендацій. У цьому сенсі об'єктом захисту стає не лише правильність підрахунку голосів, а й свобода виборця від прихованого, непрозорого та масштабного маніпулятивного впливу, що досить виразно проявляється в умовах гібридних загроз, коли інформаційні операції, пов'язані зі зовнішнім втручанням та маніпулятивним впливом на електоральні процеси. Наочною ілюстрацією змодельованої ситуації стали президентські вибори у Румунії в листопаді 2024 р.

Найбільшу кількість голосів (22,95 %) серед 14 кандидатів у першому турі президентських виборів несподівано отримав незалежний кандидат Келін Джорджеску, який до початку активної виборчої кампанії мав порівняно низький рівень загальнонаціональної впізнаваності. Неочікуваний результат суттєво, який відрізнявся від попередніх соціологічних прогнозів, бо «...у жовтні Inscop внес його до списку «інше» з підтримкою президента менш ніж 0,4%. У листопаді він посів шосте місце з 5,4%» [10], зумовив необхідність перевірки факторів, що могли вплинути на різку зміну електоральних уподобань. Найбільшу увагу державних органів, зокрема розвідувального співтовариства, привернули особливості проведення кандидатом виборчої кампанії у цифровому середовищі.

Провідну роль у виявленні внутрішніх загроз відігравала Служба розвідки Румунії (Serviciul Român de Informații), яка в такій ситуації виконувала, передусім, аналітико-діагностичну функцію, спрямовану на реконструкцію механізмів цифрового просування політичних акторів, встановлення взаємозв'язків між учасниками інформаційних кампаній, перевірку прозорості ресурсного забезпечення та визначення ступеня впливу скоординованих комунікаційних практик на формування електоральних настроїв.

В свою чергу, Служба зовнішньої розвідки Румунії (Serviciul de Informații Externe) була залучена до оцінювання зовнішнього походження загроз і ширшого геополітичного контексту інформаційної операції. Така «участь розвідувальних органів» свідчила про сек'юритизацію виборів, тобто перенесення питання політичної конкуренції у площину національної безпеки. Такий підхід був зумовлений тим, що цифрова кампанія розглядалася державними структурами не як сукупність окремих порушень виборчого законодавства, а як можлива комплексна операція впливу, здатна завдати шкоди державному суверенітету.

В оприлюднених матеріалах Служби розвідки Румунії зазначалося, що його просування в TikTok мало ознаки скоординованої кампанії, заснованої на масовому поширенні контенту, використанні інфлюенсерів, синхронізованих повідомлень і мереж облікових записів. Особливу увагу спецслужба звернула на невідповідність між масштабами онлайн-присутності кандидата та офіційно задекларованими витратами на передвиборчу кампанію, що дало підстави розглядати ситуацію не лише як питання політичної реклами, а як потенційну загрозу рівності кандидатів, прозорості фінансування та свободи формування волі виборців [1; 2].

Розсекречення розвідувальних матеріалів 4 грудня 2024 р. стало принципово важливим елементом реагування на зовнішнє втручання у виборчий процес. Воно перетворило служби розвідки Румунії з неопублічних постачальників інформації для органів державної влади на суб'єктів стратегічної комунікації. Публікація документів мала пояснити громадянам масштаби виявлених загроз і сформувати доказову основу для подальших юридичних рішень. Саме після оприлюднення матеріалів Конституційний суд Румунії переглянув свою попередню позицію: 2 грудня 2024 р. суд підтвердив результати першого туру та можливість проведення другого туру, однак 6 грудня 2024 р. скасував увесь виборчий процес. «...Конституційний Суд, з метою забезпечення справедливості та законності виборчого процесу, скористався своїми повноваженнями, передбаченими статтею 146 п. f) Конституції, та одногосно вирішив наступне: 1. Відповідно до статті 146

пункту f) Конституції, анулює весь виборчий процес щодо виборів Президента Румунії, проведений на підставі Рішення Уряду № 756/2024 щодо встановлення дати виборів Президента Румунії у 2024 році та Рішення Уряду № 1061/2024 щодо затвердження Календарної програми для здійснення необхідних заходів для виборів Президента Румунії у 2024 році. 2. Виборчий процес виборів Президента Румунії буде відновлено в повному обсязі, а Уряд встановить нову дату виборів Президента Румунії, а також нову календарну програму для здійснення необхідних заходів. 3. Це рішення є остаточним та загальнообов'язковим, опубліковано в Офіційному віснику Румунії, частина I, та доведено до відома громадськості» [11].

Рішення Конституційного суду від 6 грудня 2024 р. мало безпрецедентні політичні наслідки, оскільки президентські вибори були скасовані в повному обсязі, а уряд мав призначити нові строки виборчого процесу. Суд обґрунтував своє втручання необхідністю захисту справедливості і вільного характеру виборів, рівності кандидатів та законності фінансування передвиборчої кампанії. Отже, розвідувальна інформація стала не просто допоміжним матеріалом для оцінки загроз, а одним із факторів прийняття судового рішення щодо анулювання результатів волевиявлення громадян.

Із позицій національної безпеки дії румунських органів розвідки можуть бути оцінені як виконання ними функції раннього виявлення гібридних загроз. Інформаційна операція під час виборів потенційно здатна була вплинути на зовнішньополітичну орієнтацію держави, її відносини з Європейським Союзом і НАТО, оборонну політику та суспільну стійкість. За таких обставин невтручання розвідувальних органів могло б означати фактичне ігнорування масштабного впливу на політичний суверенітет. Позитивним аспектом румунського досвіду стало те, що виявлена загроза не залишилася винятково предметом таємного інформування виконавчої влади, і розсекречення документів створило можливість для публічного обговорення, парламентського контролю, судового реагування та залучення європейських інституцій.

Одночасно саме використання розвідувальної інформації як підстави для скасування виборів виявило серйозні ризики для демократії. Розвідувальна оцінка за своєю природою відрізняється від доказу в судовому процесі. Вона може містити припущення, аналітичні висновки, відомості з конфіденційних джерел, технічні індикатори та інформацію, яку неможливо повністю оприлюднити без шкоди для методів роботи спецслужб. Тому автоматичне перенесення розвідувальних висновків у юридичну площину створює небезпеку недостатньої доказовості, обмеження прин-

ципу змагальності й неможливості для кандидатів ефективно спростувати висунуті твердження. Особливо проблематичним є становище, за якого суд приймає рішення надзвичайної політичної ваги на основі матеріалів, повний зміст, джерела та методика підготовки яких залишаються засекреченими.

Венеційська комісія згодом звернула увагу, що зміна рішення була пов'язана з появою нової інформації, розсекреченої службами безпеки, яка стосувалася маніпулювання виборцями, непрозорого застосування цифрових технологій, порушення рівності можливостей кандидатів і фінансування кампанії з незадекларованих джерел [12], але при цьому Венеційська комісія, аналізуючи загальні стандарти скасування виборів на тлі румунської ситуації, наголосила, що анулювання результатів повинно бути винятковим засобом, останнім методом вирішення проблеми (*ultima ratio*). Виборці мають обґрунтовано очікувати, що поданий ними голос є остаточним, а скасування виборів може застосовуватися лише тоді, коли порушення реально могли вплинути на результат і коли менш радикальні засоби не здатні відновити справедливість процесу. Комісія також підкреслила потребу в чіткому правовому регулюванні повноважень суду, справедливій процедурі, достатній мотивації рішення та можливості зацікавлених сторін викласти власну позицію.

Особливе значення має вимога, відповідно до якої рішення про скасування виборів не повинно ґрунтуватися лише на засекреченій інформації. Докази мають бути конкретними, перевірюваними й достатніми для встановлення зв'язку між виявленим порушенням і його можливим впливом на виборчий результат. Проблема полягає не тільки у встановленні факту існування мережі ботів, прихованої реклами чи скоординованої кампанії, а й у доведенні того, що ці дії досягли такого масштабу, який істотно деформував волевиявлення громадян. Венеційська комісія наголосила на необхідності прозорої методології оцінювання цифрових порушень і докладного обґрунтування їхнього впливу, оскільки недостатня аргументація судового рішення може посилювати недовіру до виборчих інститутів замість її подолання [12].

Діяльність румунських спецслужб також викликає питання щодо своєчасності державного реагування. Якщо підозріла цифрова активність, неавтентичні мережі та непрозоре просування кандидата спостерігалися ще до дня голосування, постає питання, чому їхній вплив не був обмежений на ранньому етапі. Скасування виборів після оголошення результатів є значно більш травматичним для демократичної системи, ніж превентивне забезпечення прозорості політичної реклами, перевірка фінансування, оперативне інформування виборців і взаємодія з цифровими

платформами. Затримка між виявленням загрози та публічною реакцією може породжувати підозри у вибірковому використанні розвідувальної інформації або політичній інструменталізації спецслужб, навіть коли такі підозри не підтверджені доказами.

Досвід Румунії продемонстрував і транснаціональний характер сучасної виборчої безпеки. Національні служби не мають повного контролю над алгоритмами глобальних цифрових платформ, розміщенням серверів, рекламними мережами та фінансовими потоками, що перетинають державні кордони. 5 грудня 2024 р. Європейська комісія видала TikTok розпорядження про збереження даних. Платформу зобов'язали зафіксувати та зберігати документи й інформацію, пов'язані з фактичними або передбачуваними системними ризиками для виборчих процесів і громадянського дискурсу в ЄС. Розпорядження охоплювало, зокрема, дані про функціонування рекомендаційних систем, навмисне маніпулювання платформою шляхом скоординованої неавтентичної активності та використання засобів монетизації для просування політичного контенту [13]. 17 грудня 2024 р. Комісія відкрила офіційне провадження проти TikTok у зв'язку з підозрою у неналежному оцінюванні та зменшенні системних ризиків для доброчесності виборів, передусім у контексті президентських виборів у Румунії [14]. Перевірка була зосереджена на рекомендаційних алгоритмах, ризиках скоординованого неавтентичного маніпулювання або автоматизованого використання платформи, а також на правилах TikTok щодо політичної реклами та платного політичного контенту. Як зазначила Президент Комісії Урсула фон дер Ляєн: «Ми повинні захищати наші демократії від будь-якого іноземного втручання. Щоразу, коли ми підозрюємо таке втручання, особливо під час виборів, ми повинні діяти швидко та рішуче. Після серйозних ознак того, що іноземні суб'єкти втручалися у президентські вибори в Румунії за допомогою TikTok, ми зараз ретельно розслідуємо, чи порушив TikTok Закон про цифрові послуги, не впоравшись із такими ризиками.

Повинно бути абсолютно зрозуміло, що в ЄС усі онлайн-платформи, включаючи TikTok, мають нести відповідальність» [14].

Висновки. Органи розвідки Румунії під час президентських виборів виконували подвійну функцію. З одного боку, вони виступили інституційним механізмом захисту державного суверенітету, виявлення інформаційних операцій та протидії прихованому зовнішньому впливу. З іншого боку, їхні матеріали стали чинником, що безпосередньо вплинув на долю виборчого процесу, а отже, поставили питання про межі розвідувального втручання у сферу демократичного волевиявлення. Головний урок румунського досвіду полягає в тому, що забезпечення виборчої безпеки не може будуватися лише на розширенні повноважень спеціальних служб. Воно потребує чіткої нормативної процедури обміну інформацією між розвідкою, виборчими органами та судами, парламентського і громадського контролю, своєчасного розсекречення суспільно значущих відомостей, належної перевірки доказів та застосування принципу пропорційності. Захист національної безпеки є необхідною умовою демократичних виборів, однак він не повинен послаблювати саму демократію. Легітимною може вважатися лише така модель, у якій органи розвідки виявляють і документують загрози, але остаточні рішення приймаються на основі відкритої, передбачуваної та процесуально справедливої правової процедури.

Перспективи подальших розвідок полягають у розробленні оптимальної моделі протидії іноземному втручання у виборчий процес, яка поєднуватиме превентивні механізми захисту з неухильним дотриманням принципів політичного плюралізму, рівності кандидатів і свободи волевиявлення. Особливої уваги потребує визначення правових, інституційних та комунікаційних меж діяльності розвідувальних органів у сфері захисту інформаційного суверенітету держави. Така модель має забезпечувати своєчасне виявлення прихованого зовнішнього впливу, не допускаючи водночас необґрунтованого втручання у політичну конкуренцію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Serviciul Român de Informații. Document CSAT SRI I. 2024. URL: <https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente%20CSAT/Document%20CSAT%20SRI%20I.pdf>.
2. Serviciul Român de Informații. Document CSAT SRI II. 2024. URL: <https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente%20CSAT/Document%20CSAT%20SRI%20II.pdf>.
3. Nistor A. The virality of TikTok and new media in disrupting political paradigms: Evidence from the Romanian presidential election. *Administrative Sciences*. 2025. Vol. 15. no. 11. Art. 448. DOI: <https://doi.org/10.3390/admsci15110448>.
4. Gross E.-C., Schultz T. Social media dynamics in the 2024–2025 Romanian presidential election campaign: TikTok's disruptive role and the enduring importance of journalism and legacy media. *Journalism Research*. 2025. Vol. 8, no. 2. P. 188–206. DOI: <https://doi.org/10.1453/2569-152X-22025-15338-en>.
5. Goanta C., Zannettou S., Kaushal R., van de Kerkhof J., Bertaglia T., Annabell T., Gui H., Spanakis G., Iamnitci A. The Great Data Standoff: Researchers vs. Platforms Under the Digital Services Act. *Proceedings*

of the International AAAI Conference on Web and Social Media, 20(1). 874–888. <https://doi.org/10.1609/icwsm.v20i1.42671>.

6. Bulgarian-Romanian Observatory of Digital Media. Undermining democracy: The weaponization of social media in Romania's 2024 elections. European Digital Media Observatory, 2024. URL: <https://edmo.eu/wp-content/uploads/2024/12/BROD-Report-%E2%80%93Undermining-democracy.pdf>.

7. Szabo L. V., Bader S. Voter manipulation and electoral campaign hijacking by social media technologies: the Romania 2024 case. Social Sciences & Humanities Open. 2026. Vol. 13. Art. 102622. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ssho.2026.102622>.

8. Jones M. O. How Do States and Non-state Actors Use Social Media for Deception and Disinformation? Social Media and Peacebuilding / ed. by A. Reuss, S. Stetter. Cham: Palgrave Macmillan, 2025. P. 25–48. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-73917-0_2.

9. Боришкевич О., Бортняк В. Безпека виборчого процесу як правовий критерій можливості проведення виборів. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*. Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference (Chicago, USA, December 19, 2025). Chicago, 2025. С. 118–122.

10. Ilie L. *Who is Calin Georgescu, Romania's surprise hard-right presidential candidate?* Reuters. 2024. November 25. <https://www.reuters.com/world/europe/who-is-romania-s-surprise-hard-right-presidential-candidate-2024-11-25/>.

11. Comunicat de presă, 6 decembrie 2024 / Curtea Constituțională a României. 2024. 6 dec. URL: <https://www.ccr.ro/comunicat-de-presa-6-decembrie-2024/>.

12. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Urgent Report on the Cancellation of Election Results by Constitutional Courts : CDL-AD(2025)003, Opinion No. 1218/2024. Strasbourg, 2025. 18 March. URL: <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282025%29003-e>.

13. Commission, online platforms and civil society increase monitoring during Romanian elections / European Commission. Brussels, 2024. 5 December. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-online-platforms-and-civil-society-increase-monitoring-during-romanian-elections>.

14. Commission opens formal proceedings against TikTok on election risks under the Digital Services Act / European Commission. Brussels, 2024. 17 December. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-opens-formal-proceedings-against-tiktok-election-risks-under-digital-services-act>.

Дата першого надходження статті до видання: 17.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 28.09.2026